

Het voorlopig verslag is gedrukt onder nr. 47
van de zitting 1959

MEMORIE VAN ANTWOORD omtrent het ontwerp van wet
tot vaststelling van Boek 2 van het nieuwe Burgerlijk Wet-
boek. (Ingezonden 1 februari 1960.)

Algemeen

1. Het verheugt de ondergetekende dat men zich algemeen kon verenigen met de opzet van het ontwerp.

Enkele leden betreurden dat niet alle regels betreffende rechtspersonen in het tweede boek zullen worden bijeengebracht. Daardoor zou de in het ontwerp reeds bereikte overzichtelijkheid van de thans nog verwarde materie zijn vergroot.

Met de overgrote meerderheid van de commissie is de ondergetekende echter van oordeel dat tegen een concentratie, als in de vorige alinea is bedoeld, zwaarwichtige argumenten zijn aan te voeren. Zo dient de vennootschap onder firma, waaraan volgens het ontwerp ook rechtspersoonlijkheid zal worden toegekend, haar plaats in het contractenrecht te behouden. Zij wordt immers „gedurende haar ganse bestaan door het vennootschapscontract, een overeenkomst, die aan de algemene regels van overeenkomsten onderworpen is, beheerst” (Toelichting—Meijers p. 17). Ook bijzondere vormen van rechtspersonen, zoals de vereniging van appartementseigenaren, kunnen, zoals de genoemde leden terecht opmerkten, beter geregeld worden in samenhang met de materie waarbij zij zich voordoën.

2. Met instemming nam de ondergetekende er van kennis dat men het zeer algemeen als een wijze gedachte van de ontwerper preeft dat aan het ontwerp niet een bepaalde theorie omtrent de rechtspersoonlijkheid ten grondslag werd gelegd.

Verscheidene leden vroegen zich echter af of aan deze gedachte niet voor een gedeelte afbreuk was gedaan door de noodzaak te komen tot een bevredigende regeling van de rechtspersoon. De lezing immers van de concrete bepalingen, vooral die van de artikelen 2.1.1 tot en met 2.1.3 zou, aldus deze leden, doen vermoeden, dat wèl in de richting van een bepaalde theorie is gedacht, namelijk in die van de fictie-theorie. Het stelsel van het ontwerp, slechts rechtspersoonlijkheid toelatende indien en voor zover zij op de wet berust, schijnt zich toch met slechts één theorie te verdragen.

De genoemde leden wilden niet ontkennen dat een onderscheid kan worden gemaakt tussen de rechtsfilosofische vraag naar het wezen van de rechtspersoon en de rechtspolitieke vraag, welke rechtspersonen de wetgever wenst te erkennen (aldus b.v. Memorie van Antwoord Tweede Kamer, stuk nr. 5, p. 3). Dit wil echter niet zeggen dat de wetgever zich nu te distantieëren heeft van de uitkomsten van het wetenschappelijk onderzoek en kan gaan regelen zonder zelf een standpunt in te nemen ten aanzien van de dogmatische achtergronden van hetgeen hij regelt. Het is veeleer zó, aldus meenden deze leden, dat de wetgever, die antwoord geeft op rechtspolitieke vragen vaak — niet altijd — tevens antwoord zal geven op rechtsdogmatische vragen, zij het dat dit antwoord negatief bepalend kan zijn in die zin dat het bepaalde andere antwoorden, welke op diezelfde dogmatische vraag gegeven kunnen worden, uitsluit. Naar het oordeel van de reeds meergenoemde leden is dit in het ontwerp geschied. Voor zover gesproken kan worden van een „leer” der juridische realiteit, brengt deze leer mede dat het aantal verschijningsvormen, waarin rechtspersoonlijkheid zich kan manifesteren, onafhankelijk van de wetgever voor uitbrei-

ding vatbaar is, zolang slechts de rechtsregeling, welke op deze verschijningsvormen toepasselijk is, van die aard is „dat zij in het privaatrecht als subject zich vertonen, indien haar eigen vermogen toekomt” (Asser-Scholten-Bregstein, 2e druk, p. 92). Een symptoom van deze leer is ook in het ontwerp te vinden, nl. in het tweede lid van artikel 2.1.1, ten aanzien van publiekrechtelijke lichamen. Wat echter de privaatrechtelijke organisaties betreft — aldus nog steeds dezelfde leden — wordt aan de leer der juridische realiteit geheel de pas afgesneden, doordat het ontwerp het aantal rechtspersoonlijkheid bezittende organisaties beperkt tot de zodanige, waarvan de rechtspersoonlijkheid hetzij uitdrukkelijk op de wet berust, hetzij afhankelijk is van het voldoen aan bepaalde door de wet gestelde eisen; hierdoor „drijft (het ontwerp) echter voor de rechtstoepassing gevaarlijk naar het aanvaarden van de fictieleer” (De Gaay Fortman, De Naamlooze Vennootschap, XXXII p. 104). Naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden zou men beter kunnen zeggen dat het ontwerp ten aanzien van de privaatrechtelijke rechtspersonen de *resultaten* bereikt, welke bereikt zouden zijn indien de wetgever had gekozen voor de fictieleer. Aldus zou de wetgever formeel geen bepaalde keuze hebben gedaan uit de dogmatische mogelijkheden, maar wel door een rechtspolitieke oplossing te geven de praktische uitbouw van één van die dogmatische mogelijkheden onmogelijk hebben gemaakt.

Naar aanleiding van deze beschouwingen moge de ondergetekende het volgende opmerken. Zoals reeds is gezegd in het mondeling overleg met de Vaste Commissie voor Justitie (stuk nr. 8, p. 1 vraag 2), ligt aan het Ontwerp niet een bepaalde rechtspersoonlijkheidstheorie ten grondslag. (Aldus ook Asser-Van der Grinten p. 90). *Veeleer is uitgegaan van de gedachte van prof. Meijers (W.P.N.R. 3285—3287) dat met elk dezer theorieën wel bepaalde verschijnselen met betrekking tot de rechtspersoon kunnen worden verklaard, maar dat het niet mogelijk is een algemene regeling van de rechtspersonen aan één van deze theorieën te binden. Evenmin echter als de wetgever het in zijn macht heeft „door zijn keus de theorie zelf tot geldend recht” te maken (Asser-Van der Grinten p. 91), zo kan hij ook niet beletten dat later rechtstheoretici bepaalde artikelen als uitingen van een bepaalde rechtspersoonlijkheidstheorie zullen gaan uitleggen.*

De keus die in het ontwerp is gemaakt, betreft niet een bepaalde rechtspersoonlijkheidstheorie, maar de vraag of ten aanzien van rechtspersonen een zogenaamd open of gesloten systeem dient te worden gevolgd. Het laatstgenoemde systeem is gekozen, en wel in dier voege dat het ontwerp steeds uitdrukkelijk aangeeft bij welke rechtsfiguur rechtspersoonlijkheid bestaat. Zoals prof. Meijers reeds in zijn *Algemene Begrippen* (p. 205) heeft opgemerkt: „Vóór alles dient een wetgever nauwkeurig te bepalen, welke rechtsfiguren hij als rechtspersonen meent te moeten erkennen en aan welke voorwaarden bij het in het leven roepen van de verschillende rechtspersonen moet voldaan zijn.” Bij deze opvatting sluit Van der Grinten zich aan. Naar aanleiding van de vraag, of het tot de competentie van de wetgever behoort het aantal vormen van rechtspersonen limitatief in de wet vast te leggen, merkt hij op: „Wij zijn geneigd met Meijers en de Minister in zijn M.v.A. (p. 3) deze vraag bevestigend te beantwoorden. Naar de huidige rechtsopvattingen is de wetgever bevoegd het systeem van het privaatrecht te bepalen. Hij kan dan ook met dwingende rechtsregels vaststellen, welke vormen van rechtspersonen het Nederlandse recht kent. De wetgever begeeft zich hiermede niet op het terrein van de wetenschap. Ook is dit niet een aanvaarding van de fictieleer.” (Asser-Van der Grinten p. 189). Naar de mening van de ondergetekende wordt door het in het ontwerp gekozen stelsel aan veel rechtsonzekerheid een einde gemaakt. Zo zal het onder het nieuwe B.W. niet langer twijfelachtig zijn of de rederij en de vennootschap onder firma rechtspersonen zijn.

Ondertussen dient er op te worden gewezen dat uiteraard niet kan worden voorkomen dat een toekomstige wetgever een ander systeem kiest. Zo is het denkbaar dat een bijzondere wet of algemene maatregel van bestuur een rechtsfiguur

creëert waarvan de rechter zal uitmaken dat het een rechtspersoon is, ook al werd dit niet uitdrukkelijk bepaald. Ten aanzien van publiekrechtelijke rechtspersonen houden de bevoordingen van artikel 2.1.1 met die mogelijkheid reeds rekening.

Uit het bovenstaande blijkt dat de ondergetekende niet de voorkeur kan delen van de hierboven genoemde leden voor een „neutrale” oplossing, waarbij enerzijds de wetgever van een aantal rechtspersonen de rechtspersoonlijkheid erkent, anderzijds het ontstaan van nieuwe vormen zonder bemoeienis van de wetgever niet wordt belemmerd. Een dergelijk stelsel zou veel rechtsonzekerheid teweeg brengen. Overigens dient te worden bedacht dat ook onder het huidige recht een dergelijk stelsel niet geldt. Zoals bij het reeds eerder genoemde mondeling overleg met de Vaste Commissie voor Justitie uit de Tweede Kamer (stuk nr. 8, p. 1 vraag 1) is opgemerkt, is het ook thans niet zo dat aan iedere vorm van samenwerking krachtens de wil van partijen rechtspersoonlijkheid zou kunnen toekomen (zie ook prof. Drion, *Handelingen Tweede Kamer 1957-1958*, p. 2520 en 2521).

TITEL I

Algemene bepalingen

3. *Artikel 2.1.1 lid 2.* Vele leden achtten de onbeperkte delegatie, welke de onderhavige bepaling op het stuk van het instellen van rechtspersonen „sui generis” toelaat, minder gewenst. Zij vroegen zich af of deze ver gaande mogelijkheid wel in overeenstemming is met het systeem van het tweede Boek. In dit systeem ligt besloten dat in beginsel *de wet* bepaalt, welke rechtspersonen het recht zal erkennen. Weliswaar was in het ontwerp-Meijers in zoverre hiervan afgeweken, dat daarbij ook werd toegelaten dat een rechtspersoon, aan wie een deel van de overheidstaak is opgedragen, zou worden opgericht bij een — niet op een speciale machtigingswet berustende — algemene maatregel van bestuur, doch deze afwijking achtten deze leden gerechtvaardigd, enerzijds omdat anders voor ieder geval de tamelijk omslachtige weg van een machtigingswet zou moeten worden gevolgd, anderzijds zodanige regeling de toetsing door de Raad van State zou hebben te doorstaan. Door de regeling van het ontwerp-Meijers zou naar de mening van deze leden delegatie aan andere regelingen dan algemene maatregelen van bestuur zijn vermeden. Deze leden achtten het merkwaardig dat de Regering, uitgaande van hetzelfde beginsel als het ontwerp-Meijers, de voorkeur heeft gegeven aan een geheel andere oplossing, waarbij, met schrapping van de mogelijkheid van instelling van rechtspersonen sui generis bij zelfstandige algemene maatregel van bestuur, dus met inkorting van de eigen bevoegdheden van de Regering, een mogelijkheid van delegatie in de meest ruime zin is ingevoerd.

De ondergetekende merkt hiertegenover het volgende op.

Wanneer men, gelijk deze leden, zich verenigt met het principe, dat het instellen van een rechtspersoon niet mag geschieden zonder dat de wetgever daarin is gekend, dan moet men het toch voelen als een inconsequentie van het ontwerp-Meijers, dat daarin de deur werd opengezet voor de instelling van allerlei nieuwe rechtspersonen bij een algemene maatregel van bestuur die enkel op een algemene, eens en vooral bij het Burgerlijk Wetboek verleende machtiging zou berusten. In wezen betekende die algemene machtiging een vrijbrief voor de administratie. Het ontwerp, zoals het thans luidt, bevat deze inbreuk op het principe niet meer. Dit is ook van grote praktische betekenis. Het oprichten van een rechtspersoon voor publiekrechtelijke doeleinden, hoe noodzakelijk dit soms moge zijn, heeft altijd consequenties op staatsrechtelijk terrein, speciaal op dat van de financiën. De rechtspersoon is niet onderworpen aan het gewone regiem van de Comptabiliteitswet. Een van de redenen voor de oprichting van een afzonderlijke rechtspersoon voor de uitoefening van een deel van de overheidstaak is dikwijls juist deze, dat men het stelsel

van de Comptabiliteitswet voor dit onderdeel van de staats-taak te rigide acht. Uiteraard heeft de oprichting van een rechtspersoon in dergelijke gevallen ten gevolge dat deze rechtspersoon een grotere zelfstandigheid heeft ten opzichte van de Minister, dan het geval zou zijn wanneer dit onderdeel van de overheidstaak door een gewone overheidsdienst zou zijn behartigd. Een en ander heeft tevens consequenties ten aanzien van de bevoegdheden van de Staten-Generaal. De grotere zelfstandigheid, welke aan de status van rechtspersoon verbonden is, beperkt de Staten-Generaal in hun mogelijkheden om de Minister ter verantwoording te roepen. Wanneer het niettemin soms gewenst en zelfs noodzakelijk is, een deel van de overheidstaak te delegeren aan een daarvoor te creëren rechtspersoon, is het naar de mening van de ondergetekende een uit ons staatsrechtelijk bestel voortvloeiende eis, dat dit niet kan geschieden zonder medewerking van de Staten-Generaal.

De ondergetekende moge hieraan toevoegen dat z.i. reeds thans in Nederland als ongeschreven recht moet worden aangenomen dat slechts bij of krachtens de wet aan een instelling van het publieke recht rechtspersoonlijkheid kan worden toegekend (zie Asser-Van der Grinten, *Vertegenwoordiging en Rechtspersoon*, 3e druk, p. 185). Slechts vóór 1848 was dit anders. Toen heeft de Kroon een enkele maal bij gewoon Koninklijk besluit een rechtspersoon sui generis in het leven geroepen zonder dat er een wet was welke de Kroon daartoe machtigde. Artikel 2.1.1 lid 3, zoals het thans luidt, is dus niet anders dan het vastleggen van bovenvermelde regel in een bepaling van geschreven recht. De bepaling van het ontwerp-Meijers op dit punt betekende een stap terug in de richting van hetgeen vóór 1848 gold.

Dat volgens artikel 2.1.1 lid 2 de instelling van een rechtspersoon aan wie een deel van de overheidstaak is opgedragen, niet alleen bij, doch ook krachtens de wet mag geschieden, is een zaak waarvan men de betekenis niet moet overschatten. Ook als de onderhavige bepaling de woorden „of krachtens” niet zou bevatten, zou de wetgever in een voorkomend geval desgewenst een delegatie kunnen verlenen aan een ander orgaan. Die bevoegdheid wordt niet door de onderhavige bepaling gescheiden. Delegatie van regelgevende bevoegdheid is in ons recht geoorloofd. Of en in hoeverre de wetgever van deze bevoegdheid zal gebruik maken, staat hem zelf van geval tot geval ter beoordeling. Mede gezien hetgeen hierboven omtrent de staatsrechtelijke gevolgen van het oprichten van rechtspersonen ter uitoefening van een publiekrechtelijke taak is opgemerkt, meent de ondergetekende te mogen aannemen, dat de wetgever in ieder geval niet lichtvaardig tot een delegatie op dit stuk zal overgaan, en voorts dat, indien er een delegatie wordt verleend, de wetgever ervoor zal waken dat hij niet delegeert aan een daartoe niet geschikt orgaan.

Ten slotte moge de ondergetekende nog antwoorden op de slotopmerking, door deze leden gemaakt. Terwijl zij terecht stellen, dat het hier niet gaat om de beoordeling van de macht van de wetgever, menen zij dat het uitsluitend gaat om de vraag of de rechter op grond van een gewoon Koninklijk besluit al dan niet de rechtspersoonlijkheid van enig lichaam zal mogen aannemen. Zij betreurden dat het ontwerp dit thans mogelijk maakt, nl. voor zover een bijzondere wet een dergelijke delegatie bevat. De ondergetekende kan deze laatste mening niet beamen. De rechter moet (niet: mag) de rechtspersoonlijkheid van enig lichaam aannemen, indien *de wet* daartoe de basis geeft. Komt er in de desbetreffende wet een delegatie van regelgevende bevoegdheid aan een ander orgaan voor, dan zal de rechter tevens moeten nagaan wat er ter uitvoering van die wet door dat andere orgaan is bepaald. Dit is in ons rechtssysteem niets abnormaals. Precies hetzelfde zou moeten geschieden, wanneer in de onderhavige bepaling de woorden „of krachtens” niet zouden voorkomen.

Naar de mening van de ondergetekende hebben de woorden „of krachtens” slechts deze betekenis dat daarmee er aan wordt herinnerd dat de wetgever — gelijk in het verleden herhaaldelijk is geschied — de bevoegdheid om bepaalde lichamen met rechtspersoonlijkheid te creëren, kan delegeren.

4. *Artikel 2.1.8 lid 2.* Enerzijds werd door verscheidene leden opgemerkt, dat in de tekst duidelijker tot uiting had kunnen worden gebracht dat niet alleen het eerste lid maar ook het tweede lid van regelend recht is. Ondanks de desbetreffende uilating van de toenmalige Minister in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (stuk nr. 5, p. 11) vreesden deze leden, dat de mening zou kunnen postvatten dat het wel geoorloofd is van de regeling van het gehele artikel af te wijken, doch dat, wanneer van het eerste lid niet wordt afgeweken, afwijking alleen van de procedure van het tweede lid niet geoorloofd is.

Anderzijds merkten enkele andere leden op, dat het aanbeveling zou hebben verdiend, indien het tweede lid als dwingende bepaling in de wet was opgenomen, als waarborg tegen onjuiste beslissingen van de voorzitter.

Naar aanleiding van de gemaakte opmerkingen is de ondergetekende tot de conclusie gekomen dat de genoemde uilating in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer onvolledig en dientengevolge niet duidelijk is geweest. Bedoelde uilating had alleen op het oog het geval dat van het eerste lid is afgeweken. Het spreekt vanzelf — aldus de uilating — dat, indien dit is geschied, en dus aan de voorzitter te dezen geen beslissende bevoegdheid is verleend, zulks impliceert dat ook van het tweede lid wordt afgeweken, want van een procedure over de vraag hoe het beslissend oordeel van de voorzitter kan worden aangevallen, kan dan geen sprake zijn. Op het thans door verscheidene leden genoemde geval, dat van het eerste lid niet is afgeweken, doch men wel van het tweede lid zou willen afwijken, had de uilating in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer kennelijk geen betrekking.

De ondergetekende is met de enkele andere leden, in het Voorlopig Verslag aan het woord, van mening dat in dat geval van het tweede lid niet moet kunnen worden afgeweken, althans niet in die zin voege dat de waarborg tegen onjuiste beslissingen van de voorzitter, welke het tweede lid bevat, wordt verminderd of zelfs geheel wordt weggenomen. Daarentegen zou naar de mening van de ondergetekende geen bezwaar bestaan tegen een afwijking van het tweede lid in die zin voege dat een *andere* — mits niet zwakkere — waarborg tegen vergissingen wordt gegeven.

Ofschoon men mogelijk met de huidige tekst wel zou kunnen komen tot de hierboven gegeven interpretatie, is dit niet zeker. De ondergetekende meent derhalve dat er aanleiding bestaat de bepaling ter gelegenheid van de invoeringswetgeving te verduidelijken.

5. *Artikel 2.1.9a.* Sommige leden wezen er op dat de ambtsvoorganger van de ondergetekende bij de behandeling van boek 2 in de Tweede Kamer heeft opgemerkt (*Handelingen Tweede Kamer, Zitting 1957—1958, p. 2527*) dat krachtens het onderhavige artikel de rechter niet verplicht is de artikelen 2.1.8, 2.1.8a en 2.1.9 overeenkomstig toe te passen op kerkgenootschappen, maar dat hem een analogische toepassing van de in die artikelen neergelegde beginselen niet verboden is. De genoemde leden verklaarden zich geheel akkoord met deze gedachtegang, doch meenden bezwaren te moeten maken tegen de wijze waarop deze gedachtegang in het onderhavige artikel is geconcretiseerd. Het wilde deze leden voorkomen dat de formulering, welke de Regering heeft voorgesteld, de gewenste analogische toepassing van de in de artikelen 2.1.8, 2.1.8a en 2.1.9 neergelegde beginselen evenmin mogelijk zou maken als directe uitsluiting van hun toepasselijkheid dit zou doen.

De ondergetekende moge hierover het volgende opmerken. De artikelen 2.1.8, 2.1.8a en 2.1.9 hebben rechtstreeks alleen betrekking op besluiten van de algemene vergadering van een vereniging of een naamloze vennootschap. Ten aanzien van besluiten van andere rechtspersonen of van besluiten van andere organen van de genoemde rechtspersonen, gebiedt artikel 2.1.9a de rechter dwingend de artikelen 2.1.8, 2.1.8a en 2.1.9 overeenkomstig toe te passen. Van een dergelijke dwingende toepasselijkverklaring zijn de kerkgenootschappen en

hun zelfstandige onderdelen uitgezonderd. Dit belet de rechter echter geenszins in bepaalde gevallen de in de genoemde artikelen neergelegde beginselen analogisch op kerkgenootschappen toe te passen; analogische toepassing is een veel voorkomende wijze van wetsuitlegging; zij wordt in allerlei gevallen toegepast en wordt in ieder geval door de tekst van het onderhavige artikel niet verboden. Mocht de rechter aarzelen dan kan hij uit de *Handelingen* ontwaren wat de bedoeling van de wetgever — eveneens een interpretatiemiddel — is geweest. Ofschoon de ondergetekende wel wil toegeven, dat de bedoeling in duidelijker bewoordingen in de tekst had kunnen zijn neergelegd, vreest hij niet voor onjuiste interpretatie. Aan de wetgever van straks, die bij de invoeringswetgeving nog gelegenheid zal hebben correcties aan te brengen, zij overgelaten of hij dit punt van voldoende belang acht om een wijziging in de tekst aan te brengen.

Dezelfde leden merkten nog op dat het wellicht verkieslijker zou zijn geweest, wanneer de regeling van de kerkgenootschappen geheel aan het Burgerlijk Wetboek was onttrokken. De ondergetekende zou er daarentegen op willen wijzen dat titel 1 van boek 2 voor kerkgenootschappen regels geeft die, voor een deel reeds geldend onder het huidige recht, de positie van de kerkgenootschappen in het rechtsverkeer slechts ten goede kunnen komen, terwijl bij niet-toepasselijkheid rechtsonzekerheid zou ontstaan, ten detrimente van de kerkgenootschappen zelf en van derden.

6. *Artikel 2.1.10a lid 3.* Door sommige leden werd opgemerkt dat, indien de oprichtingshandeling nietig is, ook de statuten, welke de inhoud zijn van de oprichtingshandeling, bindende kracht missen en niet kunnen worden toegepast. Deze leden kwamen dan ook de in het derde lid van het onderhavige artikel voorkomende verwijzing naar artikel 2.1.11 misplaatst voor, althans voor zover die verwijzing de statuten en de daarin op het stuk van de vereffening voorkomende bepalingen betreft. Voorts meenden zij dat in deze opvatting omtrent de bestemming van het batig slot voorkomende bepalingen buiten toepassing moesten blijven.

De ondergetekende merkt allereerst op dat het derde lid van het onderhavige artikel nog zal moeten worden herzien. Zoals de bepaling thans luidt, bestaat de mogelijkheid dat bij de vereffening van de rechtspersoon, welke op grond van artikel 2.1.10a lid 1 door de rechter wordt verboden verklaard, het bestuur als vereffenaar optreedt. Krachtens het bepaalde in lid 2 van artikel 2.1.11 treedt immers het bestuur als vereffenaar op, indien noch door het besluit waarbij de rechtspersoon werd ontbonden noch door of krachtens de statuten of reglementen vereffenaars zijn aangewezen. Deze gang van zaken acht de ondergetekende ongewenst.

De rechter die de verbodenverklaring uitspreekt, dient evenals de rechter die een rechtspersoon ontbindt, ook de vereffenaars te benoemen. De overeenkomstige toepassing van artikel 2.1.11 moet beperkt blijven tot de leden 4 en volgende. Bij de Invoeringswet zal dit kunnen worden rechtgezet.

Wat nu de opmerking van sommige leden betreft, de ondergetekende acht de verwijzing naar de statuten niet onjuist. Het feit dat artikel 2.1.11 van overeenkomstige toepassing is verklaard, zou betekenen dat ook hetgeen in genoemd artikel over statutaire regelingen is gezegd, van overeenkomstige toepassing is op de statuten van de verboden rechtspersoon; hierbij kan in het midden worden gelaten of inderdaad alle statutaire bepalingen steeds nietig zijn op grond van de omstandigheid dat de opgerichte rechtspersoon verboden is. Door deze verwijzing zou dus door de wet aan de overigens nietige statuten van de verboden rechtspersoon toch een zekere gelding worden toegekend. Om dit te verhinderen zal, ook als te zijner tijd artikel 2.1.10a wordt gewijzigd, het gewenst zijn om buiten twijfel te stellen dat bepalingen in de statuten of reglementen van de verboden verklaarde vereniging, betreffende de uitkering van het batig slot, buiten toepassing blijven.

TITEL 2

Verenigingen

Algemeen

7. Het verheugt de ondergetekende dat verscheidene leden er hun waardering over uitspraken dat de coöperatieve vereniging en de onderlinge waarborgmaatschappij onder het nieuwe Burgerlijk Wetboek behandeld zullen worden als gekwalificeerde vormen van de vereniging. De genoemde leden merkten op dat op deze wijze het aantal zelfstandige hoofdtypen van rechtspersonen wordt gereduceerd. In het algemeen stelden zij de vraag, of een dergelijke vereenvoudiging ook niet bij andere rechtspersonen te bereiken zou zijn. Zij dachten hierbij aan de pensioenfondsen in de zin van de Pensioen- en spaarfondsenwet (Wet van 15 mei 1952, *Sib.* 275) en aan de bedrijfsverenigingen, bedoeld in de artikelen 4 en 7 van de Organisatiewet Sociale Verzekering (Wet van 12 juni 1952, *Sib.* 344), voor zover deze verenigingen niet door de Minister van Sociale Zaken zijn ingesteld.

Wat de pensioenfondsen betreft bestaat geen twijfel dat deze tot de privaatrechtelijke rechtspersonen behoren. In de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (stuk nr. 5, p. 1), is reeds gezegd dat bij de voorbereiding van de invoeringswetgeving zal moeten worden nagegaan of de redenen, die indertijd de wetgever brachten tot het creëren van dergelijke speciale soorten van rechtspersonen, nog hun kracht behouden onder vigeur van het nieuwe wetboek. De hier aan het woord zijnde leden kunnen zich blijkbaar met dit standpunt verenigen.

Ten aanzien van de bedrijfsverenigingen is de positie deze. De oprichting van dergelijke verenigingen is, indien zij althans niet door de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid zijn ingesteld, geheel van privaatrechtelijke aard. Krachtens het bepaalde in artikel 2.2.1.1 zullen zij rechtspersoon zijn, zij het met de beperkingen van artikel 2.2.1.7, ook zonder erkenning door de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Bij de invoeringswetgeving dient te worden nagegaan of erkenning door de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid van de vereniging als bedrijfsvereniging ook de beperkingen van artikel 2.2.1.7 zal doen vervallen.

8 en 11. In verband met de samenhang tussen de onderwerpen welke in het Voorlopig Verslag onder de punten 8 en 11 worden besproken, moge de ondergetekende op beide punten gezamenlijk antwoorden.

Vele leden verklaarden nog wat vreemd te staan tegenover de nieuwe wijze van onderscheiden bij de samenwerkingsvorm, welke thans onder de benaming „vereniging” bekend staat. Zij meenden hiertegen enkele bedenkingen te moeten maken.

Deze bedenkingen golden in de eerste plaats het geval van de coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij, welke niet bij notariële akte is opgericht. Van een dergelijke vereniging, aldus genoemde leden, had prof. Drion ter gelegenheid van de openbare beraadslaging over dit wetsontwerp in de Tweede Kamer verklaard dat zij rechtspersoonlijkheid mist en ook niet op de wijze van de artikelen 2.1.10e en 2.1.10f kan worden omgezet. Nu konden deze leden zich geheel verenigen met het uitgangspunt van prof. Drion, dat een gezelschap oprichters dat het spel niet wil spelen zoals het gespeeld moet worden en aan de door de wet gestelde minimale formele eisen niet wil voldoen, geen consideratie behoeft. Zij vroegen zich echter af of de straf — het ontbreken van alle rechtspersoonlijkheid — niet wat zwaar is en niet in hoofdzaak anderen dan de oprichters treft. Het is immers, zo gingen deze leden verder, zeker in theorie, mogelijk, dat een dergelijke verminkte coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij jarenlang aan het rechtsverkeer deelneemt, zonder dat bij iemand het vermoeden rijst dat zij rechtspersoonlijkheid mist.

De ondergetekende moge hierover het volgende opmerken. Van de vereisten, welke de huidige Wet op de Coöperatieve Verenigingen voor het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid stelt (artikel 5 lid 3), is in het Ontwerp slechts de notariële akte behouden. Omdat het in het belang van de rechtszeker-

heid is dat een coöperatieve vereniging bij notariële akte wordt opgericht, dient er een strenge sanctie op het niet-inacht-nemen van dit vereiste te staan. Het is mede aan deze sanctie te danken dat reeds onder de huidige Wet op de Coöperatieve Vereenigingen moeilijkheden op dit punt zich niet hebben voorgedaan. Indien de oprichters van een coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij nalaten het vereiste van de notariële akte te vervullen, dan betekent dit overigens niet dat er in het geheel niets is opgericht. Er is een coöperatieve vereniging zonder rechtspersoonlijkheid.

Wat nu de opmerking van de bovengenoemde leden betreft, dat dergelijke verminkte verenigingen jarenlang aan het rechts-verkeer kunnen deelnemen, zonder dat bij iemand het vermoeden rijst dat zij rechtspersoonlijkheid ontberen: in dergelijke gevallen zal de genoemde sanctie meestal niet spelen. Indien immers, zoals deze leden stellen, bij niemand het vermoeden rijst van het ontbreken van rechtspersoonlijkheid, dan zal dit doorgaans voortkomen uit het feit dat de oprichters meenden een gewone vereniging te creëren, terwijl naderhand blijkt dat deze vereniging voldoet aan de materiële kenmerken van een coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij. In dat geval kunnen de artikelen 2.1.10e en 2.1.10f worden toegepast en kan de gewone vereniging worden omgezet in een coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij. Wel kan de sanctie voor derden ernstige gevolgen hebben, indien de oprichters wel een coöperatieve vereniging hebben willen oprichten, maar de oprichtingsakte om een of andere reden nietig was. Dan zouden derden te goeder trouw daarvan de dupe kunnen worden. De ondergetekende meent daarom dat bij de invoeringswetgeving zal moeten worden overwogen of ook voor dit geval een bepaling in de trant van artikel 2.3.1.7a dient te worden opgenomen.

De tweede bedenking die dezelfde leden tegen het gekozen systeem hadden, gold de „combinaties” welke krachtens artikel 2.2.1.1 geen verenigingen zijn, doch zich vermoedelijk wel zo zullen noemen. Zij meenden dat deze figuren zich vaak zullen voordoen en dat het voor de rechter uiterst moeilijk zal zijn om uit te maken of een bepaalde combinatie wel aan de vereisten van artikel 2.2.1.1 voldoet. Vooral zal het moeilijk zijn vast te stellen of er een besluit is genomen om een rechtspersoon in het leven te roepen. Kan een zodanig besluit ook stilzwijgend worden genomen (artikel 3.2.4 lid 1) en op welk moment heeft de samenwerkingsvorm dan rechtspersoonlijkheid verkregen? Uiteraard, aldus de genoemde leden, kan uit bepaalde gedragingen de wil tot het creëren van een rechtspersoon worden gepresumeerd. Zelfs bij een hoge mate van objectivering vreesden deze leden dat de grens tussen de verenigingen ex artikel 2.2.1.7 en de combinaties zonder enige rechtspersoonlijkheid vaag zou blijven. Zij zouden liever hebben gezien dat naast de materiële criteria van artikel 2.2.1.1 nog een formeel criterium zou zijn gesteld, bij voorbeeld dat, wil de vereniging rechtspersoonlijkheid bezitten, haar statuten op schrift moeten zijn gesteld.

Naar de mening van de ondergetekende zal de rechter inderdaad uit de geobjectiverde partijbedoeling moeten afleiden of een besluit is genomen tot het in leven roepen van een rechtspersoon. Dat men door enkele partijbedoeling rechtspersoonlijkheid kan scheppen, is reeds onder het huidige recht aanvaard, b.v. bij de onderlinge waarborgmaatschappij (zie prof. Drion, *Handelingen Tweede Kamer*, zitting 1957—1958, p. 2524). In bepaalde gevallen zal dit tot onzekerheid aanleiding kunnen geven. Maar, zoals prof. Drion t.a.p. opmerkte, deze bron van onzekerheid is steeds aanwezig wanneer de wet bepaalt dat partijen de bevoegdheid hebben om, zonder dat enig vormvereiste in acht behoeft te worden genomen, een rechtsgevolg in het leven te roepen. Zij kan zich voordoen bij elke overeenkomst.

Nu is, ten aanzien van deze onzekerheid, juist het bepaalde in artikel 2.2.1.7 van grote betekenis. De ondergetekende meent dit niet beter te kunnen aantonen dan door weer te geven hetgeen prof. Drion hierover (t.a.p.) opmerkte: „Inderdaad heeft de Regering overzien, dat door de mogelijkheid, die artikel

2.2.1.1 biedt, om zonder enige vorm een rechtspersoon te creëren enkel door een vereniging op te richten, gevallen zouden ontstaan — en niet te ontkennen valt, dat het geen studeer-kamergevallen zijn —, ten aanzien waarvan later de vraag kan worden gesteld: hebben partijen wel een rechtspersoon opgericht; bedoelden zij dit zelf wel, of bedoelden zij alleen een intern werkende vereniging, club, gezelschap te creëren? In verband daarmee is artikel 2.2.1.7 zo belangrijk. Die vraag wil de Regering per se afsnijden bij onroerende goederen, bij het optreden als erfgenaam en bij de vraag van de al dan niet persoonlijke aansprakelijkheid van de contractant, opdat niet later de hele rechtzekerheid op het gebied van het onroerende goed — er zijn huizen aangekocht door de vereniging; er zijn hypotheek op gevestigd — in gevaar wordt gebracht doordat, misschien terecht, de vraag wordt geopperd: die goederen staan op naam van een vereniging, maar die is helemaal geen rechtssubject, want die heren hebben geen rechtspersoon willen creëren. Vandaar dat de vereniging, waarbij de bedoeling buiten kijf is, nl. de vereniging, waarvan men zelf aan de Minister heeft gevraagd de verklaring, dat er geen bezwaar tegen bestaat, mogelijk wordt gemaakt het optreden als eigenaar van onroerende goederen, het optreden als erfgenaam en het afwijzen van persoonlijke aansprakelijkheid.” De ondergetekende zou hieraan nog het volgende willen toevoegen. Ook onder het huidige recht zijn er samenwerkingsvormen waarvan niet uit hun vorm alleen valt op te maken of zij rechtspersoon zijn, doch die slechts rechtspersoonlijkheid hebben, indien de oprichters dit hebben gewenst. Deze situatie doet zich voor bij de vóór 1855 opgerichte verenigingen en bij de onderlinge waarborgmaatschappijen. In de praktijk heeft dit niet tot moeilijkheden aanleiding gegeven.

De ondergetekende kan niet de wens van de meergenoemde leden delen, om naast de materiële criteria van artikel 2.2.1.1 nog een formeel criterium te stellen, bij voorbeeld het op schrift stellen van de statuten. Juist de eis van schriftelijke statuten zou grote rechtsonzekerheid meebrengen. Het komt nl. herhaaldelijk voor dat men een vereniging opricht, die onmiddellijk begint te werken, doch waarbij men de statuten nog niet op schrift heeft gesteld. In dergelijke gevallen zou, hetgeen in de beginperiode geschiedt, geheel op losse schroeven worden gezet, wanneer de wet de rechtspersoonlijkheid zou verbinden aan de aanwezigheid van op schrift gestelde statuten. Bovendien dient te worden bedacht dat — omgekeerd — het hebben van op schrift gestelde regels nooit een criterium kan zijn voor de vraag, of een rechtspersoon in het leven is geroepen. Vele combinaties, die slechts intern beogen te werken, hebben dergelijke op schrift gestelde regels (sommige kartels b.v.). Wellicht ten overvloede moge er op worden gewezen dat in niet op schrift gestelde statuten niet kan worden afgeweken van die bepalingen van titel 2 van boek 2, waarvan afwijking overigens wel geoorloofd is (artikel 2.2.1.26).

Vele leden verklaarden geen vrede te kunnen hebben met de figuur van de vereniging met beperkte rechtspersoonlijkheid. Zij noemden deze vereniging een „halfwasje”, dat in het systeem van het ontwerp een rol van twijfelachtige allure vervult. Met verwijzing naar hetgeen op p. 135 van de Toelichting-Meijers is opgemerkt, wezen deze leden er op dat prof. Meijers deze rechtspositie heeft willen weergeven „als rechtspersoonlijkheid, doch een onvolledige, omdat daaraan met name genoemde rechtsgevolgen ontbreken”. De genoemde leden konden deze gedachte ten volle begrijpen, doch stelden tegelijkertijd vast dat deze keuze slechts noodzakelijk wordt, indien men inderdaad een tussenvorm tussen de vereniging-rechtspersoon en de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid in het ontwerp wil opnemen. Zij meenden dat prof. Meijers de rechtspersoon van artikel 2.2.1.7 in het leven heeft willen roepen om de vereniging-niet-rechtspersoon ter zijde te stellen. De ontwerper, aldus gingen zij voort, heeft bedoeld de zwakkere samenwerkingsverbanden, welke een minimum aan organisatie vertonen en nauwelijks naar buiten als een zelfstandige eenheid optreden, buiten de sfeer van het recht te houden. De genoemde leden meenden dat het ontwerp in deze opzet niet kan slagen, omdat van tal van op verenigingen gelijkende verban-

den het rechtspersoonlijk bestaan twijfelachtig zal zijn. Naast de verenigingen-rechtspersonen zal dan toch wederom de vereniging-niet-rechtspersoon opduiken, zij het onder andere benaming. Wat het ontwerp, zo meenden deze leden, dan zal blijken te hebben gebracht, is een driedeling van het verenigingsbegrip in de plaats van de thans bekende tweedeling. Voor deze combinaties zonder rechtspersoonlijkheid zal dan iedere regeling ontbreken, zelfs de uiterst summierere regelingen van de artikelen 12 en 13 van de wet van 1855.

Wil men, aldus vervolgden dezelfde leden hun betoog, de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid voorgoed kwijt, dan dient de formule van artikel 2.2.1.1 dusdanig te worden verruimd dat ook de genoemde combinaties binnen de grenzen van het wettelijk verenigingsbegrip worden getrokken. Dit zou vermoedelijk slechts mogelijk zijn door als aanvulling op de omschrijving van artikel 2.2.1.1 te bepalen dat een samenwerking van personen geacht wordt een vereniging te zijn, zodra zij door uiterlijk waarneembare gedragingen of manifestaties blijf geeft als zelfstandige eenheid aan het verkeer te willen deelnemen. Acht men intussen bepaalde samenwerkingsvormen met geringe organisatie en zelfstandigheid niet rijp om met rechtspersoonlijkheid te worden bekleed, dan is er, meenden zij, niet aan te denken de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid als zodanig te aanvaarden en te erkennen. Het zou dan weinig zin hebben deze onrijpe vruchten nog te onderscheiden naar de graad van rijpheid. Het ware systematisch juist te zeggen: men is rechtspersoon of men is het niet; is men rechtspersoon, dan is men ook volledig rechtspersoon; is men het niet, dan treden geen gevolgen van rechtspersoonlijkheid in.

Deze beschouwingen geven de ondergetekende aanleiding tot de volgende opmerkingen. Alle samenwerkingsvormen, welke beantwoorden aan de definitie van artikel 2.2.1.1, zijn vereniging en daardoor rechtspersoon. Het is echter in het belang van de rechtszekerheid dat alleen die verenigingen, welke de voor ieder waarneembare verklaring van geen bezwaar hebben verkregen, zonder de beperkingen van artikel 2.2.1.7 aan het rechtsverkeer kunnen deelnemen. Het zou ongewenst zijn indien verenigingen die onvoldoende zijn georganiseerd, registergoederen kunnen verkrijgen en tot erfgenaam kunnen worden benoemd. Het zou echter anderzijds onjuist zijn voor de vele kleine verenigingen de verklaring van geen bezwaar verplicht te stellen. Zij zouden daardoor slechts op kosten worden gejaagd, terwijl zij aan het verkrijgen van registergoederen of het zijn van erfgenaam geen behoefte hebben. Nochtans is het voor dergelijke verenigingen van grote betekenis dat zij een zeker eigen vermogen kunnen hebben en op eigen naam overeenkomsten kunnen aangaan, met andere woorden: rechtspersoon kunnen zijn. Daarom is het gewenst naast de erkende verenigings-rechtspersoon ook niet-erkende verenigingen rechtspersoonlijkheid te geven.

Naast deze twee soorten verenigingen zullen er echter altijd samenwerkingsvormen voorkomen die aan de definitie van vereniging, hoe ruim deze ook moge zijn gesteld, niet voldoen. Stelt men, gelijk het ontwerp doet, de definitie zeer ruim, dan zijn de „combinaties”, d.w.z. de samenwerkingsvormen die niet aan de definitie voldoen, voor het rechtsleven van weinig belang wat betreft hun optreden naar buiten. Hun „bestaan” zal dan in het rechtsverkeer dezelfde consequenties tegenover derden hebben als iedere overeenkomst. Overigens merkt de ondergetekende op dat het behoren tot een van de drie genoemde samenwerkingsvormen niets zegt omtrent de graad van rijpheid waarin de samenwerkingsvorm verkeert.

Nu kan men, in theorie, de definitie van artikel 2.2.1.1 nog wel ruimer maken, waardoor er nog meer „combinaties” onder de definitie van vereniging zouden vallen. De door deze leden als onjuist gevoelde deling in drieën is daarmede echter niet vermeden: er zullen altijd samenwerkingsvormen overblijven die ook aan die nog ruimere definitie niet voldoen. Dit zal ook het geval zijn in de door de genoemde leden gesuggereerde redactie (daargelaten of deze ruimer is dan die van het ontwerp). Vele combinaties immers zullen niet door uiterlijk waarneem-

bare gedragingen of manifestaties blijf geven als zelfstandige eenheid aan het verkeer te willen deelnemen.

Eveneens is het mogelijk, in de definitie formele eisen te stellen, b.v. het vereiste dat de statuten op schrift gesteld zijn. Waarom dit niet is geschied, is hierboven reeds uiteengezet.

9. Vele leden meenden dat de civielrechtelijke regeling van het verenigingsrecht niet dient te worden doorkruist door een controlesysteem, dat van publiekrechtelijken huize stamt. Zij merkten op dat het al of niet verkrijgen van de rechtspersoonlijkheid in volle omvang een kwestie is van privaatrechtelijke regeling. Voor zover de controle door de overheid betrekking heeft op de juridische hoedanigheden van akte van oprichting en statuten kan, aldus de genoemde leden, deze controle met gerustheid aan het notariaat worden toevertrouwd.

De ondergetekende moge er in de eerste plaats op wijzen dat onder het nieuwe B.W., anders dan onder het huidige recht, bij verenigingen het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid niet meer afhankelijk zal zijn van een erkenning van de vereniging door de Overheid. Elke vereniging zal rechtspersoon zijn. Slechts de *rechtsbevoegdheid van de niet-erkende vereniging is beperkt* dan die van de erkende vereniging (zie Asser-Van der Grinten p. 229).

Naar aanleiding van de opmerking over de doorkruising van een civielrechtelijke regeling door een controlesysteem van publiekrechtelijke aard, merkt de ondergetekende op dat deze doorkruising, zonder dat daartegen bezwaren zijn ingebracht, ook bij de naamloze vennootschap bestaat en dat ook daar de controle niet aan het notariaat wordt overgelaten. Overigens wordt het burgerlijk recht herhaaldelijk doorkruist door regelingen van publiekrechtelijke aard (zie b.v. de regeling van de pachtovereenkomst, de bepalingen over de registers van de burgerlijke stand, de nietigheid van rechtshandelingen wegens strijd met publiekrechtelijke wetten, enz.).

Wat voorts de opmerking betreft dat de verklaring van geen bezwaar door een notariële akte kan worden vervangen: in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (p. 34 e.v.) is reeds opgemerkt dat door de verklaring van geen bezwaar belangen kunnen worden beschermd, die de notaris niet zou kunnen beschermen. Slechts in een beperkt aantal gevallen zal de notaris zijn ministerie mogen weigeren.

Vele leden vroegen zich met betrekking tot de beroepsmogelijkheid ingevolge het ontwerp van de Wet beroep administratieve beschikkingen (Tweede Kamer no. 5363) in de eerste plaats af, of in *alle* gevallen van weigering van de verklaring beroep mogelijk zal zijn, met name ook, indien de weigering rechtstreeks het beleid van de daarbij betrokken Ministers of van de Regering raakt. De ondergetekende beantwoordt deze vraag bevestigend, echter onder het voorbehoud dat beroep uiteraard alleen mogelijk zal zijn, als er krachtens die wet (zie ontwerp artikel 4) daarvoor een grond aanwezig zal zijn.

In de tweede plaats vroegen de genoemde leden zich af, of de eenheid van rechtspraak niet in gevaar zal worden gebracht, indien zowel de burgerlijke rechter als de administratieve beroepsrechter dezelfde begrippen gaan hanteren. Dit zou zich huns inziens kunnen voordoen bij de begrippen „verboden vereniging” en „aan de wet ten grondslag liggende beginselen”, welke de burgerlijke rechter volgens de artikelen 2.1.10 e.v. en de administratieve rechter volgens artikel 2.2.1.3 lid 3 zullen hebben uit te werken. Bij laatstgenoemd begrip stelde men nog de vraag, of dit begrip tot zekere hoogte correspondeert met het begrip „algemeen erkende rechtsbeginselen” van artikel 7 van de Inleidende Titel.

De ondergetekende moge er in de eerste plaats op wijzen dat de formulering „aan de wet ten grondslag liggende beginselen” gebaseerd is op de huidige praktijk bij het geven van de verklaring van geen bezwaar aan naamloze vennootschappen. Het gaat hier dus niet over de in artikel 7 Inleidende Titel genoemde algemene rechtsbeginselen, maar over rechtsbeginselen die aan een wetsvoorschrift ten grondslag liggen, waarover artikel 5 lid 2 Inleidende Titel spreekt.

Met betrekking tot een mogelijke divergentie van rechtspraak merkt de ondergetekende het volgende op. Deze mogelijkheid

bestaat steeds, wanneer dezelfde rechtsvraag ter toetsing kan komen bij verschillende rechters, wier hiërarchie niet bekroond wordt door hetzelfde top-orgaan, met name dus wanneer er op een bepaald gebied naast de gewone burgerlijke rechtspraak administratieve rechtspraak bestaat. De vraag of een bepaalde vereniging een verboden vereniging is, zal in het systeem van het ontwerp inderdaad zowel door de gewone rechter als door de administratieve rechter kunnen worden getoetst. De mogelijkheid van divergentie op dit punt bestaat echter ook reeds thans, weliswaar niet tussen uitspraken van twee verschillende rechters, maar tussen een uitspraak van de burgerlijke rechter enerzijds en een beslissing van de administratie — het al of niet verlenen van goedkeuring — anderzijds. In de praktijk van meer dan 100 jaar heeft zich echter deze theoretische mogelijkheid, voor zover de ondergetekende bekend, nooit gerealiseerd. In verband daarmee acht hij ook voor de toekomst het gevaar van divergentie gering.

Vele andere leden brachten de politieke partijen ter sprake. Zij vroegen zich af of politieke partijen verenigingen zijn, welke als iedere andere vereniging een verklaring van geen bezwaar moeten vragen om volledige rechtspersoonlijkheid te verkrijgen.

De ondergetekende merkt allereerst op dat politieke partijen noch onder het huidige recht noch onder het nieuwe B.W. een erkenning door de Overheid behoeven om als zodanig te kunnen optreden. Onder het huidige recht hebben zij een dergelijke erkenning wel nodig om als rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging aan het privaatrechtelijk rechtsverkeer te kunnen deelnemen.

Sommige politieke partijen hebben de Koninklijke goedkeuring gevraagd en verkregen, andere partijen hebben dit nagelaten en maken, voor zover dat voor het privaatrechtelijk rechtsverkeer wenselijk is, gebruik van stichtingen. Onder het nieuwe B.W. echter zijn alle verenigingen, en derhalve ook de politieke partijen, rechtspersoon.

De ondergetekende deelt niet de mening dat het aanbeveling zou verdienen alsnog af te stappen van het stelsel van preventief toezicht en acht vervanging van de verklaring van geen bezwaar door een notariële akte onjuist. Overigens moge de ondergetekende, evenals de Commissie van Voorbereiding, verwijzen naar hetgeen omtrent dit onderwerp bij de behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer van de zijde van de Regering is aangevoerd.

Artikelen

AFDELING I

Verenigingen in het algemeen

10. *Artikel 2.2.1.1.* Sommige leden stelden met instemming vast dat in het ontwerp de rechtspersoon in het algemeen van het overeenkomstenrecht wordt geabstraheerd en dat dit tot uiting komt door het gebruik van het woord rechts-handeling in het onderhavige artikel. Inderdaad vermijdt artikel 2.2.1.1 het woord „overeenkomst”, omdat volgens het Ontwerp de oprichtingshandeling geen obligatoire overeenkomst is. Natuurlijk kan tegelijk met de oprichtingshandeling een obligatoire overeenkomst tussen de oprichters worden gesloten, doch noodzakelijk is dit niet.

Naar aanleiding van een opmerking over de artikelen 2.1.8a lid 1 en 2.1.7b wezen de eerder genoemde leden er op dat ook buiten het verenigingsrecht tal van verplichtingen bestaan, welke niet als verbintenissen zijn aan te merken. Zij vroegen zich af of het niet gewenst zou zijn in de Inleidende Titel een algemeen voorschrift op te nemen — in de trant van artikel 2 van het Zwitserse Zivilgesetzbuch — volgens hetwelk het voldoen aan verplichtingen en het uitoefenen van rechten zeer in het algemeen aan de goede trouw zullen worden onderworpen. Ten dele, aldus deze leden, wordt het terrein reeds bestreken door artikel 8 van de Inleidende Titel, doch slechts voor zover betreft het uitoefenen van bevoegdheden.

Naar de mening van de ondergetekende zal bij de behandeling van de Inleidende Titel de vraag onder ogen moeten

worden gezien of het wenselijk is om in de Inleidende Titel een bepaling in de trant van artikel 2 lid 1 van het Zwitserse Burgerlijk Wetboek op te nemen.

11. De ondergetekende moge verwijzen naar zijn antwoord bij 8 en 11.

12. *Artikel 2.2.1.7 (vervolg).* Enkele leden vroegen zich af of er toch niet iets kon worden gevoeld voor de instelling van een algemeen verenigingsregister, waarin ook de niet-erkende verenigingen zouden kunnen worden ingeschreven. Zij vestigden in dit verband de aandacht op vraag 29 van het eind-verslag (stuk nr. 8) en op een publicatie van Mr. I. van Creveld in het Nederlands Juristenblad (jrg. 1958, p. 470). Met Van Creveld meenden deze leden dat een dergelijk register in het bijzonder van nut zou kunnen zijn ten aanzien van afdelingen van verenigingen, voor zover deze niet op grond van artikel 2.2.1.5 in het verenigingsregister zijn ingeschreven. Openstelling echter van een inschrijvingsmogelijkheid, of zelfs inschrijvingsplicht, voor deze verenigingen alleen scheen deze leden een overspanning te zijn van de betekenis van afdelingen van verenigingen en bonden. Aansluitend bij het betoog van de hierboven onder no. 8 en 11 genoemde leden, meenden de hier aan het woord zijnde leden dat de inschrijving een duidelijk formeel criterium zou kunnen vormen, waaraan het onderscheid tussen verenigingen-rechtspersonen en combinaties kan worden afgemeten.

Andere leden waren enerzijds niet geheel ongevoelig voor het betoog van de hierboven genoemde leden, doch vreesden anderzijds van het instellen van een register „B” (voor de verenigingen ex artikel 2.2.1.7) naast een register „A” (voor de verenigingen ex artikel 2.2.1.3) een overmaat van administratieve rompslomp, zonder dat daar een voldoende nuttig effect tegenover staat. Voorts betoogden zij dat door het opnemen van de inschrijvings-eis voor alle verenigingen, die in enige vorm rechtspersoonlijkheid bezitten, het „afglijden” van het ontwerp in de richting van de fictieleer nog meer zou worden geaccentueerd.

Met de laatstgenoemde leden is de ondergetekende van mening dat inschrijving van alle verenigingen in een verenigingsregister een te zware eis vormt, waarvan het effect gering zou zijn. Slechts voor de niet-erkende verenigingen, welke een onderneming hebben, dient alsnog in de Handelsregisterwet een regeling te worden getroffen. Bovendien rijst de vraag welke sanctie op het niet-inschrijven zou moeten worden gesteld. De eerstgenoemde leden zagen als mogelijke sanctie het niet verkrijgen van rechtspersoonlijkheid. Dat lijkt de ondergetekende echter ongewenst. Zoals hij hierboven onder no. 8 en 11 reeds opmerkte, is te vrezen dat vele verenigingen een bepaald formeel vereiste niet, althans niet onmiddellijk na hun oprichting, in acht zullen nemen, met als gevolg het ontstaan van rechtsonzekerheid. Wat tenslotte de afdelingen van verenigingen en bonden betreft, de ondergetekende acht het onjuist de inschrijving van dergelijke afdelingen, indien zij niet als afzonderlijke rechtspersoon zijn erkend, voor te schrijven, nu ook voor de niet-erkende verenigingen dit vereiste niet wordt gesteld.

13. *Artikel 2.2.1.11 lid 2.* Het verwonderde vele leden dat de voorganger van de ondergetekende redenen had gezien bij opzegging van het lidmaatschap door het bestuur de mogelijkheid van beroep van het belanghebbende lid op de algemene vergadering uit het ontwerp te verwijderen. Zij vroegen zich met name af of, in het geval dat is opgezegd omdat van de vereniging redelijkerwijze niet kan worden gevergd het lidmaatschap te laten voortduren, de rechter wel de juiste instantie is om een oordeel over de opzegging van het lidmaatschap uit te spreken.

De ondergetekende moge er op wijzen dat de ontzetting betrekking heeft op gevallen waarin het lid, dat wordt ontzet, zich op een of andere wijze tegen de vereniging heeft gekeerd. Bij een dergelijke disciplinaire maatregel past een regeling waarin in eerste instantie een orgaan van de vereniging zelf over de juistheid van de genomen maatregel beslist. Dat ligt

anders bij de opzegging, ook wanneer de opzegging is gedaan omdat van de vereniging niet kan worden gevegd het lidmaatschap te laten voortduren. De opzegging is immers niet een disciplinaire maatregel en daarbij past niet een wettelijke regeling waarin aan een orgaan van de vereniging zelf wordt overgelaten te beslissen, met „kracht van bindend advies”, dat de opzegging terecht is geschied. Dit neemt niet weg dat de statuten mogen bepalen dat de opzegging door de algemene vergadering geschiedt, hetzij direct, hetzij na beroep door het door het bestuur opgezegde lid; men zie het eerste lid onder c. Artikel 2.1.8a lid 1 geeft de rechter voldoende vrijheid de rechtmatigheid van de opzegging te beoordelen. Dat, zoals de genoemde leden menen, de rechter daarbij gebonden zou zijn aan het criterium „strijd met de goede trouw” van artikel 2.1.8a lid 1 sub c, acht de ondergetekende onjuist. Het lid zal zich doorgaans erop beroepen dat het bestuur het besluit heeft genomen in strijd met de wettelijke bepalingen die de bevoegdheid van de algemene vergadering regelen, of wegens strijd met de statuten (artikel 2.1.8a lid 1 sub a en b, juncto artikel 2.1.9a).

14. *Artikel 2.2.1.12 lid 1.* Volgens dit artikel moet opzegging van het lidmaatschap in elk geval kunnen geschieden tegen het eind van het boekjaar, volgend op dat waarin wordt opgezegd. Sommige leden vroegen in dit verband aandacht voor de bijlage, behorende bij de brief van 3 april 1959, door de Nationale Coöperatieve Raad aan de commissie van voorbereiding uit de Eerste Kamer gericht. Daarin wordt opgemerkt dat voor coöperatieve verenigingen en onderlinge waarborgmaatschappijen deze nieuwe bepaling onaanvaardbaar is en bovendien in strijd met de op grond van artikel 12 lid 2 Wet Coöperatieve Vereenigingen bij opzegging gevolgde praktijk. Als voorbeeld van deze praktijk wordt dan door de Raad genoemd „de in de statuten van vele coöperaties — vooral van die, waarin grote kapitalen zijn geïnvesteerd (b.v. de coöperatieve suikerfabrieken) — voorkomende bepaling, dat jaarlijks slechts een bepaald percentage van de leden het lidmaatschap door opzegging kan beëindigen”.

Het wil de ondergetekende voorkomen dat de Nationale Coöperatieve Raad ten onrechte meent dat de door haar genoemde praktijk onder het nieuwe B.W. niet meer kan worden gevolgd. Deze praktijk berust namelijk niet, zoals de Raad meent, op het tweede lid van artikel 12 Wet Coöperatieve Vereenigingen, maar op het eerste lid, waarin wordt gezegd dat, in overeenstemming met doel en strekking van de vereniging, voorwaarden aan de vrijheid van uittreding kunnen worden verbonden. Op grond van deze bepaling, welke is overgenomen in het ontwerp in artikel 2.2.2.8 onder b, kunnen coöperatieve verenigingen in hun statuten voorschrijven dat jaarlijks slechts een bepaald percentage der leden door opzegging mag uittreden. Op deze of dergelijke wijze kan dus de uittredingsmogelijkheid worden beperkt op zodanige wijze dat de coöperatie niet het gevaar loopt door een plotselinge overmatige uittreding van leden haar bedrijf te moeten staken. Anderzijds staat een dergelijke bepaling ter toetsing door de rechter: voor zover de bepaling de vrijheid van uittreding praktisch ongedaan maakt of niet in overeenstemming is met doel of strekking van de vereniging, zal zij als ongeldig worden beschouwd.

Uit het bovenstaande volgt dat voor wijziging van lid 1 van het onderhavige artikel, dat ruimer is dan artikel 12 lid 2 Wet Coöperatieve Vereenigingen omdat het niet dwingend voorschrijft dat de opzegging slechts kan geschieden tegen het einde van een boekjaar, geen reden aanwezig is.

15. *Artikel 2.2.1.12 lid 3.* Op de vraag, of ook het lid, dat bij de stemming over een besluit, waarbij de verplichtingen van de leden worden verzwaaard, vóór heeft gestemd, het recht heeft door opzegging van het lidmaatschap de toepasselijkheid van het besluit te zijnen aanzien uit te sluiten, antwoordt de ondergetekende bevestigend. Inderdaad kan zich op deze wijze de merkwaardige situatie voordoen dat juist het lid, dat bij de stemming de doorslag heeft gegeven, van deze uitwijkmogelijkheid gebruik maakt. Dat om deze reden alleen

vernietiging van het besluit op grond van strijd met de goede trouw zal plaats vinden, acht de ondergetekende echter niet waarschijnlijk. Naar zijn mening zal daarvan eerder sprake zijn in het in het Voorlopig Verslag genoemde geval, dat het besluit is aangenomen doordat de voorstemmers hun gelede- ren hebben versterkt met de stemmen van leden, die toch binnenkort uit de vereniging zouden treden. Slaagt in dit geval de vordering tot vernietiging niet, dan zullen de leden die zich door het besluit bezwaard voelen, door opzegging van het lidmaatschap de toepasselijkheid van het besluit te hunnen opzichte moeten uitsluiten.

De ondergetekende kan niet inzien dat het onderhavige artikel enige onduidelijkheid bevat ten aanzien van de vraag of ook de opzegging, bedoeld in het derde lid, onderworpen is aan de voorschriften van het eerste lid. De enige bijzonderheid van de opzegging in het in lid 3 genoemde geval bestaat hierin, dat het lid daardoor reeds gedurende de termijn dat hij nog lid is, de toepasselijkheid van het besluit te zijnen opzichte uitsluit.

16. *Artikel 2.2.1.22.* Sommige leden stelden de vraag of het nodig is de positie van de commissarissen van een vereniging dwingend-rechtelijk te regelen. Zij stemden geheel in met het betoog van Mr. Y. Scholten (preadvies N.J.V. 1956, p. 148 en De Naamlouze Vennootschap, XXXVI p. 42) dat de commissarissen als toezichthouders een minder belangrijke rol spelen dan de bestuurders en dat de argumenten, welke pleiten voor directe of indirecte invloed van de leden op de benoeming van commissarissen, veel minder sterk spreken dan ten aanzien van bestuurders.

De ondergetekende meent dat aan de leden van de vereniging terecht dwingend een overheersende invloed is toegekend bij de benoeming van commissarissen. Het zou het karakter van de vereniging als samenwerking van leden schaden, indien meer dan de helft van de leden van het orgaan dat toezicht op het bestuur moet houden en het bestuur kan schorsen, zou kunnen worden benoemd geheel zonder medezeggenschap van de leden van de vereniging.

17. *Artikel 2.2.1.23 lid 3.* Vele leden vestigden de aandacht op een opmerking van Mr. Y. Scholten in De Naamlouze Vennootschap, XXXVI p. 42. Daarin maakt de genoemde schrijver bezwaar tegen de passage van de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (stuk nr. 5, p. 52), waarin wordt gezegd dat het goedkeuren van de rekening en verantwoording, enkel op grond van een accountantsrapport, niet zal zijn toegestaan.

Erkennende dat de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer op dit punt niet geheel duidelijk is, wijst de ondergetekende er op dat daarin niet is gezegd dat goedkeuring van de rekening en verantwoording op grond van een accountantsrapport nooit zal zijn toegestaan. Het onderhavige artikel laat toe in de statuten het toezicht op het bestuur te regelen. Een dergelijke regeling kan ook hierin bestaan, dat het toezicht op het bestuur wordt uitgeoefend door een accountant die jaarlijks aan de algemene vergadering een rapport uitbrengt. In dat geval kan controle door een kascommissie dus achterwege blijven. Slechts indien de statuten een dergelijke regeling niet bevatten, is goedkeuring van de rekening en verantwoording enkel op grond van een accountantsrapport niet toegestaan.

AFDELING 2

Bijzondere bepalingen voor coöperatieve verenigingen en onderlinge waarborgmaatschappijen

18. *Artikel 2.2.2.1 lid 2.* Vele leden sloten zich aan bij het betoog van prof. Mr. K. Wiersma (W.P.N.R. 4542) dat het gewenst zou zijn het vereiste van de vrije toe- en uittreding, dat voor de vereniging in het algemeen oorspronkelijk in artikel 2.2.1.1 werd gesteld, alsnog voor de coöperatieve vereniging en de onderlinge waarborgmaatschappij in het onderhavige artikel op te nemen.

De ondergetekende merkt in de eerste plaats op, dat er nooit sprake is geweest van een eis van *vrije toe- of uittreding*. De Wet op de Coöperatieve Vereenigingen 1925 stelt die eis niet, en het ontwerp-Meijers stelde deze evenmin. Juist bij de coöperatieve vereniging kan een volkomen *vrije toe- en uittreding* ongewenst zijn, en de statuten van coöperatieve verenigingen houden dan ook vaak te dezen aanzien beperkende bepalingen in. Slechts *de mogelijkheid* van toe- of uittreding was in het ontwerp-Meijers genoemd, en wel als een element van de definitie van de vereniging, niet als een geldigheidsvereiste. Bij de behandeling in de Tweede Kamer is artikel 2.2.1.1 gewijzigd; in de definitie van vereniging komt het element: *mogelijkheid van toe- of uittreding*, niet meer voor. Wat de *mogelijkheid van uittreding* betreft, de wijziging heeft niet ten gevolge dat de *vrijheid van uittreding* in de statuten kan worden uitgesloten. Een dergelijke statutaire beperking is nietig (zie artikel 2.2.1.11 voor de vereniging in het algemeen en artikel 2.2.2.8 onder *b* voor de coöperatieve vereniging). Wat de *toetreding* betreft, op de gronden in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (p. 38) uiteengezet, is in het ontwerp die *mogelijkheid* niet meer opgenomen als een *essentiale* van de vereniging. Het komt de ondergetekende voor dat de argumenten die leidden tot deze wijziging, al werden zij speciaal aangevoerd in verband met de gewone vereniging, ook gelden ten opzichte van de coöperatieve vereniging. Het wezenlijke kenmerk van de coöperatieve vereniging, t.w. dat zij als hoofddoel moet hebben het bevorderen van de stoffelijke belangen van haar leden door het sluiten *met hen* van overeenkomsten in het door de coöperatie uitgeoefende bedrijf, wordt door een uitsluiting in de statuten van de *mogelijkheid tot toetreding van nieuwe leden* geenszins aangetast.

Dat degenen die reeds de statutaire beperking van de *vrije toetreding* veroordelen uit een oogpunt van coöperatief beleid, a fortiori gekant zullen zijn tegen de *mogelijkheid van uitsluiting van iedere toetreding*, spreekt vanzelf. De ondergetekende wil hieromtrent slechts opmerken dat uit het feit dat de statuten van coöperatieve verenigingen veelal de *vrije toetreding* beperken, volgt dat de coöperaties zelf blijkbaar behoefte gevoelen aan een ander beleid.

Tenslotte merkt hij op, dat ook al zal de wet het vereiste van de *mogelijkheid van toetreding* niet stellen, het vermoedelijk slechts zelden zal voorkomen dat een coöperatieve vereniging de *mogelijkheid van toetreding* geheel zal uitsluiten. Op den duur toch zal een dergelijke statutaire bepaling leiden tot de ontbinding van de vereniging bij gebreke van leden. Wel is denkbaar dat in de praktijk die uitsluiting bij de coöperatieve verenigingen zal voorkomen als tijdelijke maatregel of als een inleiding tot een voorgenomen ontbinding. In dergelijke gevallen kan de uitsluiting van iedere toetreding van nieuwe leden van nut zijn.

19. *Artikel 2.2.2.1 lid 3*. De ondergetekende meent dat het onderscheid tussen de gewone vereniging en de onderlinge waarborgmaatschappij voldoende duidelijk is. Onderlinge waarborgmaatschappijen zullen zich anders dan bijkomstig het sluiten van verzekeringsovereenkomsten met haar leden ten doel moeten stellen. Naar aanleiding van de begrafenisfondsen merkt de ondergetekende het volgende op. Het zal van de interne regelen van dergelijke fondsen afhangen of zij als onderlinge waarborgmaatschappijen moeten worden aangemerkt. Voor de bestaande fondsen die onder de definitie van de onderlinge waarborgmaatschappij vallen zal bij de overgangswetgeving moeten worden geregeld of en op welke wijze deze fondsen zich ook aan de formele vereisten voor de onderlinge waarborgmaatschappij zullen moeten conformeren. Bezwaarlijk zijn die vereisten overigens niet; volstaan kan worden met opnemng van de statuten in een notariële akte, en een weinig ingrijpende aanpassing van de naam van het fonds aan artikel 2.2.2.9 sub *a*.

20. *Artikel 2.2.2.6*. Verscheidene leden brachten het meergenoemde schrijven van de Nationale Coöperatieve Raad ter sprake. Daarin wordt om verschillende redenen bezwaar ge-

maakt tegen de in het derde lid van het onderhavige artikel vereiste nederlegging van een door het bestuur van een coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij gearmerkt afschrift van de eerste ledenlijst. Eén van deze bezwaren is de ondergetekende niet duidelijk, het bezwaar namelijk dat er ongelijkheid zou bestaan met de naamloze vennootschap welke geen lijst behoeft te deponeren van niet-volgestorte aandelen. Zowel het huidige Wetboek van Koophandel (artikel 39) als het Ontwerp B.W. (artikel 2.3.2.7) bepalen immers dat, zolang het volle bedrag der geplaatste aandelen niet is gestort, door het bestuur een register wordt gehouden met de namen van de houders van de niet-volgestorte aandelen, hetwelk voor ieder ter inzage is. De andere bezwaren — de administratieve rompslomp en het mogelijk misbruik van de ledenlijst — acht de ondergetekende niet doorslaggevend. Met andere leden is hij dan ook van mening dat het voor het bedrijfsleven van belang is te weten wie degenen zijn, die verplicht zijn in een eventueel tekort bij te dragen.

De genoemde leden meenden dat het nederleggen van de ledenlijst geen belang had, indien zou blijken dat raadpleging daarvan in de praktijk niet vaak voorkomt. Zij zouden het op prijs stellen ingelicht te worden over de ervaringen van de Kamers van Koophandel en Fabrieken op dit punt. Naar de ondergetekende uit inlichtingen van een aantal Kamers van Koophandel is gebleken, wordt de ledenlijst door derden niet vaak geraadpleegd. Daaraan de gevolgtrekking te verbinden dat het onderhavige voorschrift overbodig is, acht hij echter onjuist. In het algemeen zullen derden zich inderdaad ook zonder raadpleging van de ledenlijst wel op de hoogte kunnen stellen van de kredietwaardigheid van de coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij. Veelal zullen deze verenigingen zelf daartoe alle medewerking verlenen. Maar juist wanneer dat niet het geval is — hetgeen gelukkig zelden voorkomt — kan de *mogelijkheid van raadpleging van een ledenlijst van grote betekenis* zijn.

21. *Artikel 2.2.2.7*. Verscheidene leden wezen nogmaals op de meergenoemde bijlage van de brief van de Nationale Coöperatieve Raad. Daarin worden ook tegen het onderhavige artikel bezwaren gemaakt. Er wordt op gewezen dat bij een aantal coöperatieve zuivelfabrieken de voorwaarden, waaronder de leden de melk ter beschikking van de vereniging moeten stellen, ingevolge de statuten bij huishoudelijk reglement zijn geregeld. Dit reglement bevat dan een wijzigingsclausule, waarnaar in de individuele contracten wordt verwezen. De Raad vreest dat een dergelijke clausule ingevolge artikel 2.2.2.7 niet meer kan worden toegepast en dringt aan op schrapping van de laatste zin.

Terecht hebben de hier aan het woord zijnde leden er op gewezen dat de aangevoerde bezwaren slechts gelden voor de op het tijdstip van invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek lopende overeenkomsten, waarin een uitdrukkelijk voorbehoud tot wijziging niet is gemaakt. In nog af te sluiten overeenkomsten hebben de genoemde zuivelfabrieken immers de gelegenheid een clausule op te nemen, waarin zij zich de bevoegdheid tot wijziging uitdrukkelijk voorbehouden. Of bij de overgangswetgeving een uitzondering dient te worden gemaakt voor te dien tijde lopende overeenkomsten, wil de ondergetekende thans in het midden laten.

22. *Artikel 2.2.2.8*. In het ontwerp-Meijers en in het Regeeringsontwerp werd onder *b* van het onderhavige artikel bepaald: De statuten kunnen de vereniging veroorloven naast stoffelijke ook andere met de coöperatie verband houdende belangen te behartigen, alsmede haar werkkring tot derden uit te strekken. Nadat aan de definitie van een coöperatieve vereniging in artikel 2.2.2.1 lid 2 de woorden „anders dan bijkomstig” waren toegevoegd, is het oorspronkelijk onder *b* van artikel 2.2.2.8 bepaalde bij Nota van Wijzigingen geschrapt. De redering daarvoor was, dat de coöperatieve vereniging, evenals iedere andere vereniging, ieder geoorloofd doel mag nastreven, mits zij maar blijft vallen onder de definitie van artikel 2.2.2.1 lid 2.

In dit verband brachten sommige leden de definitie van artikel 2.2.2.1 lid 2 ter sprake. Deze definitie ziet, aldus deze leden, op een vereniging welke bijkomstig aan coöperatie doet en dan geen coöperatieve vereniging is. Daaruit volgt niet, aldus nog steeds de genoemde leden, dat omgekeerd een coöperatieve vereniging ook andere, al of niet met de coöperatie verband houdende, belangen mag behartigen of haar werkzaamheden tot derden mag uitstreken.

Het wil de ondergetekende voorkomen dat deze leden de in het onderhavige artikel voorkomende definitie van de coöperatieve vereniging niet geheel juist weergeven. Deze definitie spreekt namelijk niet over een vereniging welke bijkomstig aan coöperatie doet, maar over een vereniging welke zich anders dan bijkomstig ten doel stelt coöperatieve belangen te behartigen. Een dergelijke vereniging is volgens het artikel een coöperatieve vereniging. Uit de definitie volgt wel dat een vereniging, welke bijkomstig aan coöperatie doet, geen coöperatieve vereniging is, doch dat is slechts een gevolgtrekking die men uit de definitie kan maken.

De ondergetekende ziet derhalve geen aanleiding voor enige wijziging op dit punt.

23. *Artikel 2.2.2.9.* Verscheidene leden vroegen de aandacht voor de bezwaren die de Nationale Coöperatieve Raad ten aanzien van het onderhavige artikel heeft geuit.

In de eerste plaats vreesde de genoemde Raad dat er, nu onderlinge waarborgmaatschappijen met uitgesloten aansprakelijkheid ook met niet-leden verzekeringsovereenkomsten mogen sluiten, onderlingen zullen ontstaan met een gering aantal leden en een groot aantal derden-verzekerden die op de gang van zaken geen invloed hebben. Naar de mening van de ondergetekende is deze vrees ongegrond. Bedacht dient immers te worden dat een onderlinge waarborgmaatschappij, evenals een coöperatieve vereniging, haar werkzaamheden tot derden mag uitstreken, mits zij zich anders dan bijkomstig ten doel blijft stellen met haar leden verzekeringsovereenkomsten te sluiten. Doet zij dat niet, dan valt zij buiten de definitie van artikel 2.2.2.1 lid 3 en is zij geen onderlinge waarborgmaatschappij. De Nationale Coöperatieve Raad wijst er in dit verband verder op, dat de mogelijkheid van het sluiten van verzekeringsovereenkomsten met derden er toe zal leiden dat maatschappijen reclame maken met de aanduiding „wederkerig” of „onderling” in haar naam, ofschoon zij in wezen met een onderlinge waarborgmaatschappij niets gemeen hebben. Ook dit acht de ondergetekende onjuist. Evenmin als een coöperatieve vereniging, die haar werkzaamheden tot derden uitstrekt, haar coöperatief karakter verliest, zal een onderlinge waarborgmaatschappij, die met derden verzekeringsovereenkomsten sluit, ophouden een onderlinge te zijn, mits zij zich ten doel blijft stellen anders dan bijkomstig met leden te contracteren.

De ondergetekende meent dan ook dat de bepaling, dat een onderlinge waarborgmaatschappij met uitgesloten aansprakelijkheid met niet-leden verzekeringsovereenkomsten mag afsluiten, zonder bezwaar behouden kan blijven. Zoals reeds in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (stuk nr. 5, p. 59) is opgemerkt, bestaat aan een dergelijke mogelijkheid vooral behoefte bij onderlinge schadeverzekeringmaatschappijen. Gebleken is namelijk dat dergelijke maatschappijen in het buitenland, met name in Engeland, moeilijk verzekeringsovereenkomsten kunnen afsluiten indien dit met een lidmaatschap van de onderlinge waarborgmaatschappij gepaard moet gaan. Ook al is de Nederlandse onderlinge maatschappij er een met uitsluiting van aansprakelijkheid, zo vrezen de buitenlandse contractanten dat zij, door lid te worden, zich andere verplichtingen op de hals halen. De hierboven genoemde leden vroegen zich af of het dan niet mogelijk zou zijn alleen voor dergelijke onderlinge waarborgmaatschappijen een uitzonderingstoestand te scheppen. Naar de mening van de ondergetekende zou het geen aanbeveling verdienen aan bepaalde onderlinge maatschappijen toe te staan, wat aan andere onderlinge schadeverzekeringmaatschappijen is verboden. Zoals hierboven reeds is opgemerkt, bergt immers

de enkele mogelijkheid van het sluiten van verzekeringsovereenkomsten met niet-leden door onderlingen met uitgesloten aansprakelijkheid niet het gevaar in zich, dat het onderlinge karakter van deze maatschappijen zou verdwijnen.

Wat een eventuele bepaling betreft, volgens welke het aantal met derden afgesloten verzekeringsovereenkomsten een bepaald maximum-percentage van de totale portefeuille niet te boven zou mogen gaan, wil het de ondergetekende voorkomen dat een dergelijke bepaling ongewenst zou zijn, omdat ten eerste een maximum-percentage moeilijk zal zijn vast te stellen en ten tweede de maatstaf van het aantal contracten — waarvan het onderling belang zeer uiteenlopend kan zijn — ondeugdelijk is.

Fenslotte heeft de Nationale Coöperatieve Raad gevraagd maatregelen te overwegen ten einde te voorkomen dat het onderling karakter der in verenigingsverband gesloten verzekeringsovereenkomsten wordt ondergraven, doordat ook coöperatieve verenigingen met niet-leden verzekeringsovereenkomsten aangaan. Naar de mening van de ondergetekende is er geen enkele reden om aan te nemen dat op dit punt misbruiken zullen ontstaan. Zou dat toch gebeuren, dan kan de wetgever overwegen alsnog in te grijpen.

24. *Artikel 2.2.2.9 sub b.* Sommige leden wezen op het artikel van Mr. L. H. M. Zegers in W.P.N.R. 4552, waarin beschouwingen worden gegeven over de verzekering voor vreemde rekening. Hoewel zij van oordeel waren dat elders met meer vrucht op de merites van de heersende leer omtrent de verzekering voor vreemde rekening kan worden ingegaan, stelden zij toch de algemene vraag of het van voldoende belang is dat de problemen rond deze verzekering in een later stadium door de wetgever worden geregeld, dan wel het tot de taak van de rechter behoort dergelijke problemen tot oplossing te brengen.

Naar aanleiding hiervan moge de ondergetekende opmerken dat de vraagstukken, welke in het algemeen bij de verzekering voor vreemde rekening een rol spelen, zo nodig bij de behandeling van de verzekering in het zevende boek van het ontwerp zullen moeten worden geregeld. Mocht daarbij blijken dat in de onderhavige afdeling van boek 2 wijzigingen nodig zijn, dan kunnen deze bij de invoeringswetgeving worden aangebracht.

25. *Artikel 2.2.2.10 lid 2.* De strekking van de onderhavige bepaling is te voorkomen dat van de naam „coöperatief”, „onderling” of „wederkerig” misbruik wordt gemaakt. Teneinde te vermijden dat onzekerheid ontstaat over de vraag, wie de vordering van het tweede lid kunnen instellen, is bepaald dat *iedere* coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij daartoe bevoegd is.

Vele leden verenigden zich met de opmerking van prof. Polak in De Naamlooze Vennootschap, XXXVI p. 34, dat, door aan iedere coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij de genoemde vordering te geven, het privaatrecht wordt misbruikt. Zij waren van oordeel dat het goed zou zijn indien de suggestie van prof. Polak werd gevolgd, en aan het onrechtmatig gebruik van de bewuste aanduidingen een strafsanctie werd verbonden in plaats van een civiele vordering.

De ondergetekende deelt deze opvatting niet. Zoals zijn toenmalige ambtsvoorganger reeds opmerkte tijdens het mondeling overleg met de Tweede Kamer (Eindverslag stuk nr. 8, vraag 40), kan het misbruik maken van de bovengenoemde aanduidingen de goodwill, die daaraan is verbonden, ondermijnen. Tegen een dergelijke ondermijning dienen alle werkelijke coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen te worden beschermd. De ondergetekende ziet geen aanleiding de civiele vordering uit het ontwerp te schrappen. Het zou tot grote rechtsonzekerheid leiden indien er slechts een strafbepaling zou bestaan. Men zou dan immers de vraag kunnen stellen of de norm, in deze strafbepaling vervat, mede is geschreven in het belang van de associaties die zich terecht coöperatieve vereniging, resp. onderlinge waarborgmaatschappij noemen. Voorts zou men zich, bij bevestigende be-

antwoording van deze vraag, nog kunnen afvragen of een coöperatieve vereniging of onderlinge waarborgmaatschappij, die een verbod vraagt als bedoeld in artikel 3.11.1, in het algemeen wel voldoende belang bij zijn eis zou hebben als bedoeld in artikel 3.11.8. Artikel 2.2.2.10 snijdt deze vragen af.

De onderhavige bepaling sluit een eventuele strafsancie niet uit. Deze behoort echter niet in het Burgerlijk Wetboek thuis.

TITEL 3

Naamloze Vennootschappen

Algemeen

26. Vele leden verklaarden, anders dan de Regering, van mening te zijn dat het opportuun ware het vraagstuk van het al dan niet instellen van een vennootschapskamer thans aan de orde te stellen. Zij achtten het, nu toch de materie van het vennootschapsrecht in de herziening van het Burgerlijk Wetboek wordt betrokken, juist een geschikt moment om over de figuur van de vennootschapskamer van gedachten te wisselen. De genoemde leden wilden te dezen niet treden in de argumentaties over en weer ten aanzien van een dergelijke kamer, doch gaven slechts als hun mening te kennen dat de beslissing over het al of niet instellen daarvan dient te worden genomen vóór de invoering van de onderhavige titel.

De ondergetekende sluit zich geheel aan bij hetgeen in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (stuk nr. 5, p. 60) door zijn toenmalige ambtsvoorganger is opgemerkt, nl. dat het vraagstuk van de vennootschapskamer niet dient te worden betrokken bij de behandeling van de ontwerpen voor het nieuwe Burgerlijk Wetboek, maar dat het gewenst is dit probleem nader te onderzoeken. Mocht dit onderzoek leiden tot de conclusie dat bepaalde voorzieningen nodig zijn, dan zal daarmee bij de invoeringswetgeving alsnog rekening kunnen worden gehouden. Ook de ondergetekende moge zich thans onthouden van beschouwingen over de wenselijkheid van het al of niet instellen van een vennootschapskamer.

27. De leden, hierboven onder no. 26 genoemd, vroegen de aandacht voor de paragrafen 122 en 123 van het Referentenentwurf eines Aktiengesetzes (Bonn, 1958). Zij gevoelden er met Groscheide (Preadvies Broederschap der Candidaat-Notarissen 1959, p. 19—21) veel voor ook in het Nederlandse vennootschapsrecht een regeling op te nemen van het recht op inlichtingen, teneinde een zekere bescherming te geven ten aanzien van de machtsverhoudingen in naamloze vennootschappen.

De ondergetekende meent dat de reacties op het Referentenentwurf dienen te worden afgewacht. Hij wijst er op dat ten aanzien van de mogelijkheid van het verkrijgen van inzicht in de ware financiële positie van de naamloze vennootschap het ontwerp reeds een verdergaande regeling dan het huidige Wetboek van Koophandel bevat. Artikel 2.3.3.13 lid 3 bepaalt dat bij algemene maatregel van bestuur voorschriften worden gegeven omtrent de inrichting van de balans en de winst- en verliesrekening. Op deze wijze kunnen zwaardere eisen worden gesteld met betrekking tot de voorlichting op financieel gebied en wordt tegemoetgekomen aan hen, die een scherpere controle op de financieringspolitiek van de N.V. wensen (Toelichting-Meijers p. 150).

28. Artikel 2.3.1.1 lid 2. Sommige leden voelden bezwaren tegen het vereiste van een *meerzijdige* rechtshandeling voor de oprichting van een naamloze vennootschap. Zij meenden dat de praktijk een zo sterke behoefte aan de figuur van de eensmans-N.V. blijkt te gevoelen, dat zij zich van listige kunstgrepen bedient om, ondanks de wet, tot haar doel te geraken.

De ondergetekende moge er allereerst op wijzen dat het hem geenszins onbekend is dat er in de praktijk naamloze vennootschappen voorkomen die in een bepaalde periode van hun bestaan slechts één aandeelhouder kennen, die alle aandelen heeft. In hoeverre dit met ons vennootschapsrecht valt

te rijmen, moge hier buiten beschouwing blijven, aan het optreden van deze figuren mag in elk geval niet de gevolgtrekking worden verbonden dat ook aan het oprichten van een naamloze vennootschap door één man geen bezwaren zijn verbonden. Deze bezwaren bestaan onder meer hierin dat op deze wijze één man door toepassing van rechtsregels welke werden geschreven voor samenwerking van twee of meer personen in een vennootschap, zijn onderneming tot rechtspersoon kan maken en daardoor zijn aansprakelijkheid voor bepaalde groepen van verbintenissen kan beperken. Toen de kwestie van de eensmans-N.V. aan de orde kwam in de vergadering van de Nederlandse Juristen-Vereeniging in 1953, heeft zich dan ook een meerderheid der sprekers, op verschillende gronden, tegen de mogelijkheid van oprichting van een naamloze vennootschap bij eenzijdige rechtshandeling uitgesproken. Met de meerderheid der commissie is de ondergetekende van mening, dat het ontwerp terecht voor de oprichting van naamloze vennootschappen, evenals voor andere vennootschappen, een meerzijdige rechtshandeling eist. Bovendien zou, zoals de voorganger van de ondergetekende tijdens het mondeling overleg met de Tweede Kamer heeft opgemerkt (Eindverslag, vraag 41), erkenning van de eensmans-N.V. een fundamentele omwerking van de regels betreffende de naamloze vennootschap noodzakelijk maken, hetgeen in strijd zou zijn met het tot nu toe gehuldigde uitgangspunt om in recente wetten, die in het ontwerp worden ingepast, geen principiële wijzigingen aan te brengen.

29. Artikel 2.3.4.11. Algemeen werd betreurd dat de Regering er, ter gelegenheid van de openbare behandeling van het ontwerp in de Tweede Kamer, niet toe had kunnen besluiten het door de heer Berkhouwer op dit artikel ingediende amendement (stuk nr. 10, sub V) in de voorgestelde redactie over te nemen. De commissie van voorbereiding vroeg zich af waarom de ondubbelzinnige tekst van het amendement-Berkhouwer niet kon worden aanvaard. Zij achtten het betoog van de Regering, dat de beginwoorden van deze tekst: „Voor ieder aandeel is de aandeelhouder bevoegd” ertoe zouden leiden dat ieder aandeelhouder voor ieder aandeel bevoegd zou zijn het woord te voeren, niet overtuigend. Volgens deze leden had prof. Van der Grinten (De Naamlooze Vennootschap, XXXVI p. 99) dit betoog op afdoende wijze weerlegd door er op te wijzen dat, indien in een algemene vergadering de spreektijd wordt gerantsoeneerd, deze rantsoenering niet per aandeel, doch per aanwezige kan geschieden.

De ondergetekende meent dat de tekst van het onderhavige artikel, door de redactie in persoon of bij een schriftelijk gevolmachtigde, voldoende duidelijk doet blijken dat een aandeelhouder voor elk aandeel in persoon of bij een gevolmachtigde mag verschijnen. Zoals prof. Drion in de Tweede Kamer terecht heeft opgemerkt (*Handelingen* Tweede Kamer, zitting 1957—1958, p. 2610), kan immers het woordje „of” in het spraakgebruik van de wet betekenen: en/of. Daarentegen konden de woorden „hetzij... hetzij” welke aanvankelijk in het onderhavige artikel voorkwamen, tot de conclusie leiden dat een aandeelhouder, ook al heeft hij meerdere aandelen, voor al die aandelen slechts zelf of door één gevolmachtigde vertegenwoordigd mag verschijnen.

Was dus reeds door het aldus gewijzigde en door de Regering overgenomen amendement-Berkhouwer elke verdere wijziging van het artikel overbodig, daar kwam nog bij dat het amendement in zijn oorspronkelijke tekst bovendien het nadeel had, dat het tot een enigszins vreemde constructie leidde. Er zou immers bij aanvaarding van het amendement het volgende zijn komen te staan:

„Voor ieder aandeel is de aandeelhouder bevoegd, in persoon of bij een schriftelijk gevolmachtigde, de algemene vergadering bij te wonen, daarin het woord te voeren en het stemrecht uit te oefenen”.

Nog afgezien van de vraag of het een juiste wijze van uitdrukken is dat iemand die meer dan één aandeel heeft, even zovele bevoegdheden bezit om de algemene vergadering in persoon bij te wonen, zou vooral de bepaling, dat iedere aandeel-

houder bevoegd is voor ieder aandeel het woord te voeren, tot praktische bezwaren leiden. Dat, zoals de Commissie opmerkt, dit bezwaar door rantsoenering van de spreektijd zou kunnen worden opgeheven, ontkent de ondergetekende. Een rantsoenering per aanwezige — onverschillig het aantal aandelen waarvoor iedere aanwezige gerechtigd is — ware in strijd met de dwingende bepaling van artikel 2.3.4.11, zoals deze zou luiden volgens het voorgestelde amendement.

30. *Artikel 2.3.4.14 lid 3.* Verscheidene leden achtten het wenselijk dat voor de ingevolge deze bepaling bijeen te roepen „nieuwe vergadering” een minimumtermijn van convocatie wordt gesteld. In de praktijk komt het immers voor, dat de bestuurders van de N.V., rekening houdende met de mogelijkheid dat het quorum op een vergadering niet zal worden bereikt, op dezelfde convocatie de aandeelhouders voor een tweede vergadering bijeenroepen, te houden slechts korte tijd na de eerste vergadering. Valt de tweede vergadering zo kort na de eerste dat in redelijkheid niet te verwachten is dat daar een groter gedeelte van het kapitaal vertegenwoordigd zal zijn dan op de eerste vergadering, dan is het duidelijk, aldus nog steeds de genoemde leden, dat de gehele procedure slechts benut wordt om de quorum-eis te ontgaan.

De ondergetekende moge erop wijzen dat de door verscheidene leden gewenste minimumtermijn wel degelijk aanwezig is. Lid 3 van het onderhavige artikel laat namelijk niet toe dat een convocatie, welke een bijeenroeping van aandeelhouders tot een algemene vergadering bevat, tevens een dergelijke bijeenroeping inhoudt voor een daarop volgende tweede vergadering, waarin bepaalde besluiten zonder een vereist quorum genomen worden. Een dergelijke bijeenroeping kan, blijkens het bepaalde in lid 3, immers eerst geschieden indien een bepaald quorum niet ter eerste vergadering vertegenwoordigd was. Of deze voorwaarde al dan niet zal worden vervuld, is ten tijde van het verzenden van de convocatie tot de eerste vergadering nog onbekend. Dit betekent dat na de eerste vergadering opnieuw, met inachtneming van de in artikel 2.3.4.9 genoemde minimumtermijn, tot oproeping van een algemene vergadering moet worden overgegaan.

TITEL 4

Stichtingen

31. *Artikel 2.4.1.* Vele leden vroegen aandacht voor het feit dat in de Memorie van Antwoord (p. 74) aan de Tweede Kamer is opgemerkt dat het onderhavige artikel, juncto de artikelen 2.1.10e en 2.1.10f, de omzetting van een stichting in een naamloze vennootschap niet meer mogelijk maakt op de enkele grond dat de stichting een met artikel 2.4.1 lid 3 strijdig doel heeft. Zij merkten naar aanleiding daarvan tweerlei op. In de eerste plaats dat, technisch bezien, naar hun mening de genoemde artikelen de omzetting van een stichting in een naamloze vennootschap niet onmogelijk maken. In navolging van prof. Polak (in *De Naamloze Vennootschap*, XXXVI p. 32) achtten zij de doelomschrijving van lid 3 mede te behoren tot de „wettelijke omschrijving” van de stichting. Uitgaande van deze stelling wezen de genoemde leden er in de tweede plaats op dat, indien er werkelijk overtuigende bezwaren tegen de genoemde omzetting bestaan, de wet dit uitdrukkelijk dient te verbieden. Zij waren onder de indruk van de bezwaren welke door verschillende schrijvers tegen de omzetting van een stichting in een naamloze vennootschap zijn ingebracht. Hiertegenover stond dat hun de opmerking van

prof. Polak belangrijk scheen, dat *in de praktijk* van bezwaren nog niet was gebleken en dat het daarom onjuist zou zijn thans reeds op de regeling van 1956, welke de genoemde omzetting wél mogelijk maakt, terug te komen. Zij meenden evenwel te kunnen aannemen dat die praktijk in nauwelijks drie jaren niet bijster groot zal zijn en dat dus ook de bezwaren niet naar voren zouden zijn getreden. In dat geval zouden zij zich willen aansluiten bij prof. Polak en de bestaande regeling willen handhaven. Indien bij toenemende praktijkervaring zich wel bezwaren zouden doen gevoelen, zou het notariaat beter dan de wetgever kunnen beoordelen hoe zij kunnen worden ontgaan.

Naar aanleiding van het eerste punt moge de ondergetekende opmerken dat z.i. slechts het eerste lid van het onderhavige artikel de wettelijke omschrijving bevat. Het derde lid behoort niet tot de definitie, maar geeft een norm („mag niet inhouden”). Indien de statuten een doel vermelden en het opgerichte lichaam overigens aan de vereisten van het eerste lid voldoet, is dit lichaam een stichting, ook al is dat doel in strijd met het bepaalde in het derde lid. In deze gedachten-gang past ook het in artikel 2.4.14 lid 1 onder a bepaalde, dat de stichting wordt ontbonden indien zij een met artikel 2.4.1 lid 3 strijdig doel heeft. Uit een en ander volgt — en dit naar aanleiding van het tweede punt dat door de genoemde leden ter sprake is gebracht — dat, teneinde de omzetting van een stichting in een naamloze vennootschap onmogelijk te maken, een afzonderlijke bepaling niet is vereist. De vraag is nu echter, of een dergelijke omzetting inderdaad ongewenst is. Hierop meent de ondergetekende bevestigend te moeten antwoorden. Indien — gelijk moet worden verondersteld — een lichaam voldoet aan de omschrijving van artikel 2.4.1 lid 1, doch slechts het doel in strijd is met lid 3, zal het uiterst moeilijk zijn op bevredigende wijze de stichting in een naamloze vennootschap om te zetten, immers er zijn geen leden en er is dus niemand die in de naamloze vennootschap, waarin de stichting zou worden omgezet, de onmisbare functie van aandeelhouder zou kunnen vervullen. Wat de opmerking over de praktijkervaring betreft: het wil de ondergetekende voorkomen dat het onjuist zou zijn daaruit in het algemeen te concluderen, dat tegen de genoemde omzetting geen bezwaren bestaan. Bedacht dient immers te worden dat deze praktijkervaring slechts is opgedaan op grond van de in artikel 27 lid 2 der Wet op stichtingen neergelegde overgangsbepaling, krachtens welke een voor 1 januari 1957 opgerichte stichting in een naamloze vennootschap kan worden omgezet. Ten aanzien van dergelijke stichtingen, welke zijn opgericht in een tijd toen nog geen materiële kenmerken aan de stichting werden gesteld en vele doeleinden, waarvoor eigenlijk een naamloze vennootschap opgericht had moeten worden, door middel van een stichting werden nagestreefd, is te verdedigen dat een soepele houding wordt aangenomen.

Slotopmerking

De ondergetekende moge er tenslotte op wijzen dat in de door de Eerste Kamer verzorgde uitgave van het tweede nader gewijzigd ontwerp van wet tot vaststelling van boek 2 (Zitting 1957-1958, nr. 201) een zelfout is geslopen in artikel 2.2.4 lid 3. De plaatsing van de tweede zin van dat lid, aanvangende met de woorden „Deze aansprakelijkheid bestaat ook”, wekt ten onrechte de indruk dat hier een nieuw lid begint. De ondergetekende zal, wanneer het onderhavige wets-ontwerp wet wordt, bij de publikatie in het Staatsblad deze zelfout opheffen.

De Minister van Justitie,

A. C. W. BEERMAN.